

Píše Michael Špirit

(E*forum, 09. 12. 2015)

Před necelými dvěma měsíci vydalo wuppertalské nakladatelství Arco německo-český výbor z veršů Josefa Čapka. Vznikly mezi červnem 1942 a únorem 1945 během internace v nacistickém táboře v Sachsenhausenu a díky autorovým přeživším spoluvězňům se v originálech i opisech zachovaly. Péčí Vladimíra Holana a Miroslava Halíka vyšly knižně na začátku roku 1946 jako *Básně z koncentračního tábora*. Svazek **Gedichte aus dem KZ** (na přebalu doplněném: Deutsch / Česky) nyní uspořádali Jiří Opelík a Urs Heftrich, první ho doprovodil doslovem, druhý přeložil do němčiny.

Publikace je mimořádná v několikerém směru. Po meziválečných překladech *Povídání o pejskovi a kočičce* (Schrupp und Schlipp, přel. Lili E. Roubiczek, Stuttgart/Berlin/Leipzig, Union 1933; pro „vývozní“ pražskou Artii přeložil v roce 1958 nově O. F. Babler jako *Geschichten vom Hündchen und vom Kätzchen*) a *Stínu kapradiny* (Schatten der Farne, přel. Julius Mader, Praha, Mars 1936) je to první samostatná kniha Josefa Čapka v němčině. Jde o dvojjazyčnou edici, která je objevná jak pro německého, tak českého čtenáře. Z původně zachovaných 121 básní vybrali editoři více než třetinu (44 textů), která by měla vytvořit „reprezentativní představu o autorově tematické a stylistické výlučnosti“ (s. 184). Výběr podnikli Opelík s Heftrichem s ohledem na německé publikum, ale přitažlivý je také pro českou veřejnost. Kompletní první (1946) i druhé vydání (v komponovaném svazku básní a kreseb *Oheň a touha*, 1980) jsou dávno nedostupné, k edici ve *Spisech* (Beletrie 2, 2010) najdou cestu z podstaty věci už poučenější nebo zaujatější čtenáři. Užší výbor může naléhavost Čapkových veršů zprostředkovat nevyhraněnému, ale současně nelhostejnému publiku možná lépe než kompletní znění. Originály Čapkových lístků s texty básní jsou (kromě dvou nezvěstných) navíc reprodukovány jako barevná faksimile. Rukopis je dobře čitelný a významy autorových veršů psaných ve vzrůstajícím ohrožení života jsou tak umocňovány fyzickou podobou písma, která je dobře přístupná nejen rodilému mluvčímu, ale svou úsporností, jasnými tahy a hledáním žádoucího umístění některých výrazů je srozumitelná i pro toho, kdo česky nečte.

Vydání takto kombinuje prvky řešení diplomatického a čtenářského. Parametry první metody (tj. fotografické zachycení rukopisu na levé stránce knihy) neprovází česká transkripce se zaznamenáním veškerých jevů, jako jsou škrty, substituce nebo písařské chyby, a vedle ní její redakce, tedy normalizace literní, pravopisná a grafická, nýbrž je na pravé stránce zrcadlově doprovázena „rovnou“ německým překladem, tvořivě tlumočícím významy originálu a respektujícím rozmístění písma na papíru. Je to nejnápaditější a zároveň nejjednodušší způsob, jak jinojazyčnému publiku

představit tak výlučný, vůbec ne jen literární čin, kterým Básně z koncentračního tábora jsou ovšem také. Čapkův text, resp. jeho německé přebásnění doprovázejí řádkové komentáře (s. 131–139), které se opírají o vydavatelský aparát z druhého svazku českých Spisů z roku 2010, případně ho pro potřeby německého čtenáře rozšiřují. Doslov Jiřího Opelíka (s. 141–158) pojednává o základních životních a uměleckých důrazech obou Čapků, přibližuje Josefovou výtvarnou uměleckou a užitou tvorbu a podrobně se věnuje Básním. Z jeho výkladu vycházejí Josefovy verše jako čin umělce, který ví, že píše pro publikum, jež není zběhlé v moderním básnictví, na uplatňování poetických prostředků sice neresignuje, ale ve svém jednoduchém, průzračném výrazu se dobírá toho, co je v situaci permanentního ohrožení života nejpodstatnější.

Způsob spojující rukopisnou podobu originálu a jeho sázený přepis (v našem případě překlad) je výrobně značně náročný, ale v případech, kdy je fakt autografu neoddělitelný od významové roviny textu, je při vydání vlastně nezastupitelný. Analogii k německo-českému vydání Gedichte aus dem KZ ve wuppertalském nakladatelství můžeme v Čechách shledat jen při několika vzácných příležitostech: u vydání zápisků Josefa Čapka Psáno do mraků (Pražská edice 1993), Fučíkovy Reportáže, psané na oprátce (Ottovo nakladatelství 2008; transkripce rukopisu je v typograficky insitní knize nepochopitelně umístěna až za stránky s reprodukováným originálem), rukopisného Sborníku k 55. narozeninám Ladislava Jehličky (in L. J., Křik Koruny svatováclavské, Torst 2010, s. 340–530) nebo u kolážovaného sešitu Jana Hanče Události (Knihovna Václava Havla 2014).

Neokázalá, „věcná“ knížka, vázaná v hnědém plátně s Čapkovým sebeportrétem-linorytem na předních deskách, reprodukuje kromě faksimile rukopisu také tři autorovy kresby tužkou, rodinné fotografie, šest novinových nebo knižních karikatur z let 1933–1938 dokládajících Čapkovo protitotalitní angažmá, které J. Opelík v doslovu rovněž rekapituluje, a pět kreseb či maleb už z let válečných, tři z nich přímo z tábora Sachsenhausen. Jako faksimile jsou otištěny též tři Čapkovy dopisy z dubna 1943 a 1944 a května 1944, v nichž autor píše své rodině v rafinovaných narážkách o své literární činnosti. Pro vydání nemusely být překládány, neboť Čapek je psal v němčině. K německým čtenářům Opelíkova a Heftrichova výboru, kteří mohli spisovatelův reprodukováný rukopis do s. 128 vnímat hlavně jako obrazový materiál, tak nakonec promlouvá autor přímo, bez prostředníka. Publikaci, která vznikla ze spolupráce nejlepšího domácího čapkovského znalce a vynikajícího německého překladatele české poezie a kterou s mimořádnou citlivostí a účelností vyrobilo nakladatelství Arco, v Souborném katalogu ČR dosud (6. 12. 2015) nalézt nelze. V Německu ji zatím mají v centrální a zemské knihovně v Berlíně a v univerzitních knihovnách Hamburku, Heidelbergu, Münsteru a v Řezně...